



บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดการศึกษา เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพ และยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชนหรือสังคมให้สูงขึ้น โรงเรียนคือส่วนหนึ่งของชุมชน ความเจริญก้าวหน้า ความเสื่อมของชุมชนย่อมขึ้นอยู่กับโรงเรียน ซึ่งเป็นสถานที่สำคัญที่จะฝึกฝนอบรม ทั้งในด้านความรู้ ศิลปวิทยา ความประพฤติ ตลอดจนฝึกฝนให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ หรืออาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนช่วยให้เด็กมีความเจริญเติบโตทั้งทางกาย ทางสติปัญญา ทางอารมณ์หรือจิตใจ และทางสังคม เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีประโยชน์สำหรับประเทศชาติต่อไป ดังนั้นโรงเรียนจึงมีอิทธิพลในการช่วยเหลือหลอมบุคลิกภาพของเด็ก ช่วยส่งเสริมสติปัญญา ให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินชีวิต หรือประกอบอาชีพต่อไปในอนาคต และช่วยส่งเสริมสุขภาพของเด็กในทุกระดับการศึกษา

จากแนวคิดที่กล่าวว่า สุขภาพมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเด็ก ต่อความสำเร็จในการศึกษาและเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของเด็กเสมอมา เด็กจึงควรได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพให้ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันตลอดเวลาของเด็กที่อยู่ในโรงเรียน หรือตลอดชีวิตการเรียนของเด็ก (สุชาติ โสมประยูร 2525: 32) เพราะโรงเรียนสามารถจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางนำไปสู่การมีสุขภาพที่ดีได้ ดังคำกล่าวที่ว่า "ทุกตารางนิ้วและทุกวินาทีในสถานศึกษา คือการเรียนรู้และการศึกษา" (สุวัฒน์ มุทธเมธร 2529: 40) หน้าที่เบื้องต้นที่สำคัญของโรงเรียนก็คือ การให้การศึกษาแก่เด็ก ต้องการให้เด็กเกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

นักการศึกษาเชื่อว่า สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์สามารถเรียนรู้จาก เหตุการณ์และสภาพแวดล้อมได้ตลอดเวลา ถ้าเราสามารถจัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในทางที่ดีได้โดยง่าย อาคารสถานที่ และสภาพสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนมักมีอิทธิพลเหนือจิตใจของเด็ก โรงเรียน

ที่มีบริเวรร่มรืนนำพักอาศัยมีอาคารสถานที่สะอาด จัดไว้เป็นระเบียบสวยงาม ย่อมหล่อหลอมพฤติกรรมของเด็กให้ฝึกไม่ไปในทางที่ติได้ง่าย (วิจิตร ธีระกุล และ สุพิชญา ธีระกุล 2519: 4) โรงเรียนที่จัดดำเนินการสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะจะสามารถป้องกันอุบัติเหตุที่เกิดกับเด็กได้และยังเป็นการส่งเสริมให้มีสุขภาพแข็งแรง ปราศจากโรคติดต่อ อีกทั้งเป็นการปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีแก่นักเรียน เนื่องจากนักเรียนได้เห็นตัวอย่างที่ดีก็จะปฏิบัติคนได้อย่างถูกต้องจนเคยชินและเป็นสุขนิสัย

สิ่งแวดล้อมที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน หมายถึง การจัดสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยและถูกสุขลักษณะ การจัดระบบงาน เพื่อความมีสุขภาพดีภายในโรงเรียนตลอดวัน การสร้างเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรต่าง ๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งจะช่วยให้เกิดสุขภาพที่ดีทั้งทางกาย อารมณ์ และสังคม (ปัญญา สมบูรณ์ศิลป์ 2523: 21) นอกจากนี้ สุชาติ โสมประยูร ได้กล่าวว่า

สิ่งแวดล้อมหรือความเป็นอยู่ที่ถูกสุขลักษณะในโรงเรียน ย่อมมีอิทธิพลต่อสุขภาพทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจของเด็กเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะว่าการศึกษาคัดเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ตลอดเวลาที่เด็กอยู่ในโรงเรียน เด็กจะต้องประสบกับสิ่งแวดล้อมและสนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ อยู่เสมอ โดยธรรมชาติแล้วสิ่งแวดล้อมย่อมมีทั้งให้คุณและให้โทษปะปนกันอยู่ ถ้าโรงเรียนจัดสิ่งแวดล้อมไม่ดี ย่อมมีผลเสียหายเกิดขึ้นกับเด็กอย่างแน่นอน (สุชาติ โสมประยูร 2514: 26)

ดังนั้นการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ จึงเป็นการสอนทางอ้อม และเป็นตัวอย่างที่ได้ผลดีควบคู่ไปกับการสอนในชั้นเรียน ซึ่งจะทำให้เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมที่ดีและปลอดภัย เมื่อเด็กเติบโตขึ้นก็จะสามารถนำความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ไปใช้พัฒนาชีวิตได้เป็นอย่างดี

การจัดการศึกษามีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมสุขภาพของเด็ก โรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมที่เรียกว่า "โครงการสุขภาพในโรงเรียน" ประกอบด้วย การสอนสุขศึกษาในโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพ และการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน การจัดกิจกรรมโครงการสุขภาพในโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพดีนั้น ยังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากครูยังขาดแนวความคิดทางสุขภาพ ความรู้ ความเข้าใจ

เกี่ยวกับโครงการสุขภาพในโรงเรียนอย่างแท้จริง ไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนี้ ขาดบุคลากร และงบประมาณที่จะดำเนินงาน ตลอดจนไม่นำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ ดังนั้น เด็กนักเรียนจึงยังคงประสบปัญหาสุขภาพและมีสุขนิสัยที่ไม่ดี เท่าที่ควร อันเนื่องมาจากการได้อยู่ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ไม่ถูกสุขลักษณะ นอกจากนี้สถิติการเกิดโรคภัยไข้เจ็บในเด็กนักเรียน และอุบัติเหตุของเด็กยังมีอัตราสูง และถึงแม้ว่าปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดโรคภัยไข้เจ็บมีหลายประการ แต่ปัจจัยดังกล่าวเหล่านั้นโรงเรียนสามารถดำเนินการเพื่อป้องกันและส่งเสริมให้เด็กมีสุขภาพสมบูรณ์ได้ ดังเช่นคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติได้จัดโครงการสุขภาพศึกษาสาขาศึกษา (กระทรวงสาธารณสุข 2525: 1) ซึ่งดำเนินงาน 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ การส่งเสริมบุคลากรสุขภาพในโรงเรียน การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนสุขภาพ การบริการอนามัยโรงเรียน และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เพื่อจะช่วยพัฒนาสุขภาพของเยาวชนในวัยเรียนโดยครู อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันดำเนินงานอย่างมีแบบแผนและต่อเนื่อง

สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนในที่นี้ได้ครอบคลุมถึงสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของนักเรียน การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ จึงหมายความรวมถึงกิจกรรมหลายด้าน ดังที่ เมย์ชาร์ค และ เออร์วิน (Cyrus Mayshark and Leslie W. Irwin 1968: 8) ได้กล่าวว่า

คำว่า สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ หมายถึง โครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของการจัดสภาพภายในโรงเรียนอันจะนำนักเรียนไปสู่ความเป็นผู้มีสุขภาพทั้งทางกาย ทางสติปัญญา ทางอารมณ์ และมีสวัสดิภาพอย่างสูงสุด รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ อันได้แก่ การจัดโรงเรียนโดยให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งการคงระดับสูงสุดของสุขภาพไว้ ให้ความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และผู้บริหารอยู่ในขั้นที่พึงปรารถนา มีช่วงเวลาสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและนันทนาการมากพอ นอกจากนี้ยังรวมถึงเรื่องการมีน้ำที่สะอาดปลอดภัยอย่างเพียงพอ การระบายน้ำทิ้ง และการกำจัดสิ่งปฏิกูลต่าง ๆ การมีส่วนร่วมที่มีสุขภาพดีที่เหมาะสม การมีอุปกรณ์ทำความสะอาด มีน้ำดื่มแบบน้ำพวยอย่างเพียงพอ การป้องกันอัคคีภัย และการรักษาความปลอดภัย การจัดแสงสว่าง การปรับอุณหภูมิ และการระบายถ่ายเทอากาศ

จากที่กล่าวมานี้ การดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนหลายด้านยังประสบปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการดำเนินงานอย่างมาก จะพบว่าในปัจจุบันโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดแคลน

ปัจจัยสำคัญในการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ ไม่มีส่วนที่ถูกละเลย การขาดแคลนน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงเรียน (กองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพ 2526: 21) และยังขาดการส่งเสริมสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนถึงความสนใจและเอาใจใส่ในเรื่องการจัดแสงสว่างในห้องเรียน การระบายอากาศ การจัดโต๊ะเรียนและม้านั่ง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจภายในโรงเรียนและอื่น ๆ อีก สิ่งเหล่านี้เป็นผลทำให้เกิดปัญหาสุขภาพและปัญหาด้านสุขปฏิบัติของเด็กอีกด้วย ถึงแม้ว่าคณะกรรมการสุขภาพการศึกษา ในคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ จะได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา เพื่อที่โรงเรียนจะได้ถือเป็นแนวปฏิบัติในการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม แต่เนื่องจากโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษาชั้น มีความแตกต่างในเรื่องขนาดของโรงเรียน จำนวนนักเรียน จำนวนบุคลากร และการบริหารงานต่าง ๆ ในโรงเรียน ซึ่งอาจทำให้การบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียน มีสภาพและปัญหาไม่เหมือนกัน ดังนั้นเพื่อทราบปัญหาในการดำเนินงานต่าง ๆ ความสภาพที่โรงเรียนประสบอยู่ จึงควรศึกษาปัญหาการบริหารด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของผู้ที่รับผิดชอบการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ตามตัวแปรขนาดของโรงเรียนที่แตกต่างกัน

และโดยเหตุผลที่ว่า "ที่ใดมีการบริหาร ที่นั่นมีการนิเทศ" (วุฒินันท์ 2526: 10) การที่จะทำงานให้ดำเนินไปตามเป้าหมายขององค์การนั้น นอกจากมีการวางแผนปฏิบัติงาน ปฏิบัติตามแผน และมีการประเมินผลงานแล้ว การนิเทศงานยังช่วยให้วงจรบริหารประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น การนิเทศเป็นการช่วยเหลือ แนะนำ สนับสนุน และให้การบริหารเป็นผลดี งานบริหาร เป็นงานหลัก ส่วนงานนิเทศเป็นงานที่สนับสนุน นอกจากนี้การนิเทศยังเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงาน โดยแนะนำ เสนอแนะ และให้บริการด้านวัสดุ เครื่องมือ ตลอดจนเทคนิควิธีการปฏิบัติงาน หากมีการนิเทศอย่างมีระบบแล้ว ผู้รับการนิเทศจะเกิดกำลังใจและขวัญดี อย่างแน่นอน

แต่เนื่องจาก เขตการศึกษา 7 ประสบปัญหาการนิเทศงานสุขภาพศึกษาในโรงเรียนทำได้ไม่ทั่วถึง เพราะมีงบประมาณและจำนวนศึกษานิเทศก์หมวดพลานามัยไม่เพียงพอ ประกอบกับผู้วิจัยทำงานอยู่ในสถาบันผลิตครูแห่งหนึ่งใน เขตการศึกษานี้ การศึกษาถึงปัญหาการบริหารและความต้องการการนิเทศด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา นับว่ามีประโยชน์ต่อการผลิตครูที่จะออกไปทำงานในโรงเรียนได้ เป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังไม่มีผู้ศึกษาวิจัย

ปัญหาการบริหารและความต้องการการนิเทศด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
มาก่อน

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยสนใจที่จะทราบถึงสภาพปัญหาการบริหารและความต้องการ
การนิเทศของครูผู้รับผิดชอบด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตการศึกษา
7 เพื่อนำผลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการบริหาร และนิเทศงานด้านสิ่งแวดล้อม
ทางสุขภาพ ได้ตรงกับปัญหาและความต้องการการนิเทศของครูผู้รับผิดชอบอย่างแท้จริง เพื่อจะ
เป็นประโยชน์แก่ผู้บริหาร และหน่วยงานที่รับผิดชอบในการปรับปรุงและบริหารการจัดสิ่งแวดล้อม
ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนา และ
เพื่อหาทางส่งเสริมสนับสนุนการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และมีประสิทธิภาพ
ยิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป อันจะเป็นผลทำให้นักเรียนมีสุขภาพดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการบริหารงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
ของครูผู้รับผิดชอบการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ในเขตการศึกษา 7
2. เพื่อศึกษาความต้องการการนิเทศการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียน
มัธยมศึกษาของครูผู้รับผิดชอบการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ในเขตการศึกษา 7
3. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร และความต้องการการนิเทศด้านสิ่งแวดล้อม
ทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตามขนาดของโรงเรียน

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาปัญหาการบริหาร และความต้องการการนิเทศด้าน
สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของครูผู้รับผิดชอบงานด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
เขตการศึกษา 7 ในปีการศึกษา 2529 เท่านั้น
2. การศึกษาปัญหาการบริหารด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรงเรียนมัธยมศึกษา
เขตการศึกษา 7 ผู้วิจัยศึกษาการบริหารสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 การบริหารทั่วไป
 - 2.2 พื้นที่ตั้งโรงเรียน สนาม และบริเวณ

- 2.3 อาหาร เรียน
- 2.4 ห้อง เรียนและ เครื่องใช้ในห้อง เรียน
- 2.5 ห้องพิ เศษและอาคารประกอบ
- 2.6 น้ำดื่ม น้ำใช้ และการระบายน้ำเสีย
- 2.7 ล້วมและที่ปัสสาวะ
- 2.8 การกำจัดขยะมูลฝอย
- 2.9 สวัสดิภาพในโรง เรียน
- 2.10 การสร้างบรรยากาศเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตในโรง เรียน

ข้อคกลง เบื้องต้น

1. การศึกษาปัญหาการบริหารและความต้องการการนิเทศด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรง เรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา 7 ของครูผู้รับผิดชอบการจัดสิ่งแวดล้อมในโรง เรียน ศึกษาจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น
2. ผู้ตอบแบบสอบถามมีความรู้ ความ เข้าใจ เรื่องการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพในโรง เรียน
3. ผู้ตอบแบบสอบถามตอบตรงตามความเป็นจริง ปราศจากอคติ และเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ หมายถึง สิ่งแวดล้อมทั้งทางด้านกายภาพและด้านจิตใจ รวมถึงความ เป็นอยู่ในโรง เรียน

ปัญหาการบริหารด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ หมายถึง ปัญหาทุก ๆ ด้านในการดำเนินงาน ทั้งในด้านการจัดสิ่งแวดล้อม งบประมาณ การจัดสรรบุคลากร วัสดุ และการ ประ เหมินผล

การนิเทศ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ คำปรึกษาแก่ครู เพื่อ เป็นแนวทางให้ครูนำไปปรับปรุงพัฒนาการศึกษาให้ดีขึ้น

ความต้องการการนิเทศด้านสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ หมายถึง สิ่งที่ครูผู้รับผิดชอบ
การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนต้องการการนิเทศเกี่ยวกับปัญหาการจัดสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพ
เพื่อเป็นแนวทางให้ครูนำไปปรับปรุงการดำเนินงานการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ดีขึ้น

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนระดับมัธยมศึกษาสายสามัญตอนต้นและตอนปลาย
สังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตการศึกษา 7

โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียน
ตั้งแต่ 1,500 คนขึ้นไป

โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียน
ตั้งแต่ 500 - 1,499 คน

โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีจำนวนนักเรียน
ตั้งแต่ 1 - 499 คน

เขตการศึกษา 7 หมายถึง พื้นที่การแบ่งเขตการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก เพชรบูรณ์
สุโขทัย และอุตรดิตถ์

ครูผู้รับผิดชอบการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน หมายถึง ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน
ฝ่ายบริการ หัวหน้าฝ่ายบริการ หรือครูปฏิบัติการที่เป็นหัวหน้าเกี่ยวกับการจัดสิ่งแวดล้อมใน
โรงเรียน